

قنات‌ها در سوگ پدر

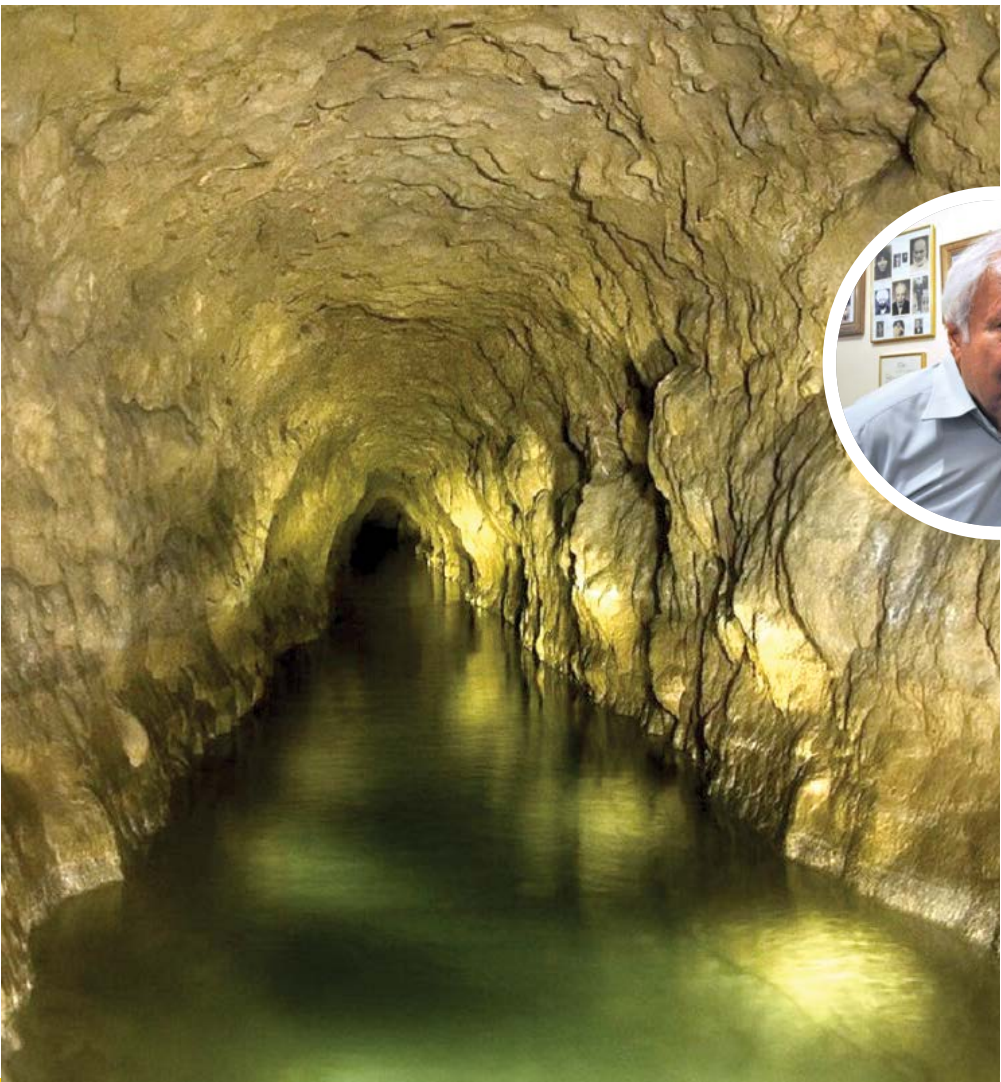
پروفسور عبدالکریم بهنیا مشهور به پدر علم قنات ایران ۳۰ فروردین در گذشت

از تلاش‌های این چهره بر جسته علمی گفتیم وبا ۱۱ قنات ثبت شده ایران در یونسکو آشنای شویم

پرونده

منظور از قنات که نام دیگر آن کاریز است، کانال‌های زیرزمینی هستند که وظیفه رساندن آب مورد نیاز برای کشاورزی و آسایش مردم به سطح زمین را بر عهده دارند.

قنات‌ها را در اعماق زمین حفر و به وسیله آبراه‌های مختلف، آب را به سمت سطح زمین هدایت می‌کردند. درباره تاریخچه قنات گفته شده که فناوری ساخت آن در ابتدا از مناطق خشک کوهستانی ایران شروع شده است. سپس این فناوری به آرامی به مناطق دیگر دنیا گسترش یافته و اکنون قنات‌هایی در چین و مراکش و حتی قاره آمریکا مشاهده می‌کنیم. همچنین فناوری ساخت قنات یا کاریز توسط ایرانیان باستان کشف شده و به همین دلیل نخستین و طولانی‌ترین قنات‌ها در ایران قرار دارد. پروفسور عبدالکریم بهنیا ۳۰ فروردین در تهران در گذشت. او که مدرک دکترای رشته هیدرولوژی آب‌های سطحی از دانشگاه کارولینای شمالی آمریکا دارد، به خاطر دغدغه‌ها و تلاش‌های شبانه‌روزی‌اش و فعالیت‌های علمی ارزشمند در حوزه آب‌های سطحی و زیرزمینی به پدر علم قنات ایران معروف شده بود. در پرونده امروز زندگی‌سلام بیشتر با این استاد بر جسته آشنا خواهید شد، گزیده‌ای از مطالب مهم و قابل توجه‌اش درباره قنات‌ها را خواهید خواند و با ۱۱ قنات ایرانی که ثبت یونسکو شدند، آشنا می‌شوید.

قنات‌ها به روایت پدر علم قنات ایران

مرحوم دکتر عبدالکریم بهنیا که با نگارش کتاب «قنات‌سازی و قنات‌داری»، عنوان بهترین کتاب سال را کسب کرده و نقشی بسزا در توجه دوباره به قنات‌ها ایفا کرده بود، در مصاحبه‌ای که چند سال پیش با روزنامه ایران داشت، مطالب مهم و قابل توجهی درباره قنات مطرح کرده بود که در ادامه، گزیده‌ای از آن‌ها را خواهید خواند. او معتقد بود در ایران به عنوان یک کشور خشک و نیمه خشک، یکی از مواردی که باعث ظهور و استمرار تمدن‌ها شده، وجود قنات‌هاست.

در هر ۳۰ استان کشور قنات داریم

دکتر بهنیا تاریخچه اولین قنات‌ها را این گونه بازگو کرده بود: «نخستین قنات‌ها در ایران بیش از ۳ هزار و ۵۰۰ سال پیش ساخته شدند. مادر هر ۳۰ استان کشور قنات داریم که خراسان رضوی، خراسان شمالی و خراسان جنوبی، یزد و کرمان دارای بیشترین قنات‌ها در ایران هستند. زیر این مناطق، خشک‌ترین مناطق کشور محسوب می‌شوند. بعضی از قنات‌های ایران که هزار سال پیش ساخته شده‌اند هنوز دارای آب‌اند و از آن‌ها استفاده می‌شود.» وی درباره استفاده از فناوری قدیمی قنات در این زمان گفته بود: «نباید فراموش کرد که فناوری‌هایی مانند قنات اگر چه از زمان‌های قدیم به دست ما رسیده‌اند اما به هیچ وجه قدیمی نیستند بلکه بسیار هم کار و مطابق با نیازهای امروز ماست. راه پیشرفت هر کشوری از مسیر تکیه بر فرهنگ و تمدن بومی آن کشور طی می‌شود و کشورهای دیگر به همین شکل عمل می‌کنند. فناوری‌های بومی با شرایط طبیعی، اقلیمی، اجتماعی و فرهنگی کشور ما همخوانی دارد.»

ضرورت استفاده از این سرمایه اجدادی

پدر علم قنات درباره تعداد قنات‌های ایران و مزیت اقتصادی آن‌ها چنین گفته بود: «طبق آمار رسمی، ۶۰ هزار قنات در ایران وجود داشته است که بر اثر بی‌توجهی و تخریبی که صورت گرفته، تعداد آن‌ها به ۳۲ هزار قنات کاهش یافته، یعنی ۲۸ هزار قنات از بین رفته است. (آمار مربوط به سال مصاحبه است). آبی که از قنات به دست می‌آید هزینه بسیار کمی دارد زیرا برای استحصال آب از قنات، به موتور پمپ، برق، گاز و تیل، کارگر و... نیازی نیست و استفاده از قنات فقط نیازمند صرف هزینه‌ای اندک برای لای‌روبی است. قنات‌ها رایگان به دست ما رسیده‌اند و باید از آن‌ها استفاده بهینه کرد. اجداد ما با صرف هزینه و زمان بسیار با امکانات بسیار محدود، دل سنگ و خاک را شکافته و قنات‌ها را برای ما به ارث گذاشته‌اند، آیا عادلانه است که از این سرمایه‌ها استفاده نشود؟»

برج ایفل در قنات گناباد

وی درباره این که قنات را جزو شگفتی‌های انسان‌ساز قرار داده‌اند، گفته بود: «طول قنات‌های حفاری شده، چند برابر قطر زمین است. بعضی از قنات‌ها مانند قنات یزد بیش از ۶۰ کیلومتر طول دارند و عمق بعضی چاه‌های قنات به ۳۰۰ متر می‌رسد مانند قنات گناباد که به تعبیر دکتر باستانی پاریزی می‌توان منار

ZENDEGI - SALAM

ضمیمه روزنامه خراسان رضوی

یکشنبه ۲ اردیبهشت ۱۴۰۳
۱۲ شوال ۱۴۴۵ • ۲۱ آوریل ۲۰۲۴
شماره ۲۱۴۷۲

۲۶۹۱

آشنایی با ۱۱ قنات ایران که ثبت جهانی شده‌اند

در ایران بیش از ۳۰ هزار قنات وجود دارد که از نظر تاریخی ارزش زیادی دارند و تاکنون ۱۱ مورد از آن‌ها به عنوان میراث جهانی یونسکو ثبت شده‌اند. در ادامه این مطلب می‌خواهیم درباره تعدادی از این قنات‌های منحصر به فرد ایرانی برای تان بگوییم.

حدود ۶۰ لیتر بر ثانیه است؛ البته در قسمت‌های بالادست. گفتنی است که تا ۵۰ سال پیش آب دهی این قنات، بیشتر از ۱۵۰ لیتر در ثانیه بوده اما به دلیل حفاری روبه چاه در حریم این قنات، به مرور زمان آب دهی قنات زارچ کاهش پیدا کرده است.

۷- حسن آباد مهریز آب زال و گوارا

آب زال و گوارا از قنات حسن آباد، مهم‌ترین ویژگی این قنات محسوب می‌شود. کانال‌های این قنات طوری ساخته شده‌اند که اثری از لایه‌های گچ و نمک در آن‌ها دیده نمی‌شود. این قنات از نظر معماری، عمق و طول و حتی قدمت یکی از منحصر به فردترین قنات‌های کشور مان است. گفته می‌شود ساخت قنات حسن آباد، به حدود ۷۰۰ سال پیش و قرن هشتم برمی‌گردد.

۸- اکبر آباد و حسن آباد بم بر آب‌ترین قنات دوقلوی جهان

قنات اکبر آباد و حسن آباد از مهم‌ترین جاذبه‌های تاریخی شهر بم در کرمان هستند. این دو رشته قنات در مجموع حدود ۱۴۷ لیتر بر ثانیه آب‌دهی دارند که رقم بالایی محسوب می‌شود. در واقع این رشته قنات دوقلو، پر آب‌ترین قنات دوقلو در ایران و جهان است.

۹- مون اردستان تنها قنات دو طبقه در جهان

اردستان همان جایی است که تنها قنات دو طبقه جهان را می‌بینی می‌کند. قنات مون با قدمتی ۸۰۰ ساله در اصفهان ساخته شده و هنوز هم به قوت خودش باقی است. نکته جالب این جاست که هر طبقه از قنات، جریان آب مستقل خودش را دارد و هیچ کدام از آن‌ها بر دیگری نفوذ ندارند.

۱۰- وزوان اصفهان با قدمت ۳ هزار ساله

یکی از ویژگی‌های منحصر به فرد قنات وزوان، سد زیرزمینی آن است. به کمک این سد در فصل‌هایی که کشاورزان به آب نیاز ندارند، آب در پشت سد ذخیره و نگهداری می‌شود. این ویژگی باعث شده قنات وزوان، یکی از نادرترین قنات‌های جهان باشد.

۱۱- مزداباد میمه دارای ۲ رشته آب سرد و گرم

قنات مزداباد که در شاهین شهر و میمه قرار گرفته به دلیل شفافیت آب آن، توجه همه را به خود جلب می‌کند. قنات مزداباد حدود ۲۵۰۰ سال قدمت دارد. این قنات به خاطر دو رشته آب سرد و گرمی که دارد منحصر به فرد شده است. قنات مزداباد هم همچون قنات وزوان، سه سد ذخیره آب در زیر زمین داشته و به این ترتیب در فصل‌های گرم سال هم پرآب است.

۱- قصبه گناباد قدیمی ترین قنات جهان

قصبه گناباد قناتی رمزآلود است که به عنوان بزرگ‌ترین و قدیمی‌ترین قنات ایران و جهان شناخته می‌شود و در بخش مرکزی شهرستان گناباد در استان خراسان رضوی قرار دارد. انتهای این قنات همچنان ناشناخته است و کسی سر از انتهای آن در نیابورده اما تخمین زده‌اند که حدود ۳۰ کیلومتر طول دارد. قصبه ۲۵۰۰ تا ۲۷۰۰ سال قدمت دارد.

۲- بلده فردوس تشکیل شده از ۲۷ رشته

قنات بلده فردوس در دوران ساسانیان ساخته شده و یک رشته قنات وسیع است. این قنات در گذشته از ۲۷ رشته تشکیل شده بوده که در حال حاضر ۱۶ رشته آن فعال است و به بخشی از زمین‌های کشاورزی شهر فردوس آب‌سانی می‌کند. یکی از کارهای جالبی که در این قنات انجام می‌شد گل‌آلود کردن آب بود، عده‌ای وظیفه داشتند در بعضی از قسمت‌ها برای جلوگیری از فرو رفتن آب در خاک آن را گل‌آلود کنند تا از حجم آب کم نشود.

۳- مهریز کرمان به طول بیش از ۲ هزار متر

قنات آسیاب آبی میرزا نصر... مهریز یکی دیگر از قدیمی‌ترین قنات‌های ایران و ثبت شده است که در استان کرمان و شهر مهریز قرار دارد. این قنات حدود ۳۵۰۰ متر طول دارد و از دوران قاجار باقی مانده است. در ورودی این قنات یک گنبد هشت ضلعی ساخته‌اند و قسمتی از آن قابل بازدید است.

۴- جوبار کرمان آبیاری ۳۳۰ هکتار زمین

گوهر ریز جوبار قناتی ۷۵۰ ساله است که به دوران ساسانیان تعلق دارد. این قنات حدود ۳۵۰۰ متر طول دارد و ۳۳۰ هکتار از زمین‌های کشاورزی اطرافش را آبیاری می‌کند. با توجه به این که از عمر این قنات سال‌های زیادی می‌گذرد گردشگران باید با آرامش زیادی از آن بازدید کنند چون ممکن است سروصدای زیادی به آن آسیب بزند.

۵- ابراهیم آباد اراک دارای ۳۰۰ حلقه چاه

کاریز ابراهیم آباد در شهر اراک قرار دارد و از قنات‌هایی است که در سال ششم و هفتم هجری قمری ساخته شده. مادر چاه این قنات در ارتفاعات کوه «هفتاد قله» قرار دارد و حدود ۳۰۰ حلقه چاه در آن وظیفه تأمین آب را بر عهده دارند.

۶- زارچ یزد طولانی ترین قنات جهان

زمان احداث این قنات به حدود سال‌های ۱۳۰۰ میلادی بر می‌گردد. مسجد جامع یزد در نزدیکی این قنات ساخته شده است. میزان آب‌دهی این قنات